

TÜRK DÜNYASI
KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ÖZEL SAYI

EKİM 2016

ISSN: 2149-3219

-Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi-

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

02-04 Haziran 2016
Priştine/KOSOVA

(ÖZEL SAYI)

Editörler:
Prof. Dr. Mehmet AÇA
Dr. Mustafa AÇA

Ekim-2016

Yazıların dil, imlâ ve ilmî sorumluluğu yazarlarına aittir.

ISSN: 2149-3219

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ÜÇ AYDA BİR YAYINLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF TURKIC CULTURE STUDIES

INTERNATIONAL PEER-REVIEWED QUARTERLY JOURNAL

ИССЛЕДОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ТЮРКСКОГО МИРА

РЕЦЕНЗИРУЕМЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ, ВЫХОДЯЩИЙ РАЗ В ТРИ МЕСЯЦА

Sonbahar/Autumn/Падать - 2016 Yıl/Year/Год - 2 Sayı/Volume/Число - 7
ISSN: 2149-3219

Sahibi / Owner / Владелец
Kültür Bilimleri Akademisi Ltd. Şti.
Başak ŞAHİNBAŞ ÜÇÜNCÜ

Editör / Editor / Редактор
Prof. Dr. Mehmet AÇA

Koordinatör / Coordinator / Координатор
Dr. Mustafa AÇA

Yayın Kurulu / Editorial Board / Редколлегия
Prof. Dr. Mehmet AÇA, Prof. Dr. Nanuli KACXHARAVA, Prof. Dr. İsmail KERİMOV, Prof. Dr. Darhan KIDIRALİ, Prof. Dr. Aynur KOÇAK, Prof. Dr. Mihai MAXİM, Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALİ, Prof. Dr. Mustafa ÖNER, Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA, Prof. Dr. Hatice ŞAHİN, Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ, Prof. Dr. Nikolay YEGOROV, Prof. Dr. Alfiya YUSUPOVA, Doç. Dr. Galina MİŞKİNİENE, Doç. Dr. Özkan ÖZTEKTEN, Dr. Nuran MALTA MUHAXHERİ

Redaksiyon / Redaction / Редакция
Dr. Turgay KABAK

Yabancı Dil Editörleri / Foreign Language Consultant / Консультанты По Иностранным Языкам
Dr. Badegül CAN-EMİR
Dr. Tuncer YILMAZ

Yazışma Adresi / Correspondance Addres / Адрес Издательства
Dr. Mustafa AÇA
Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Trabzon /TÜRKİYE
Tel: (0 462) 377 3586 / 0505 3785167
email: turkdunyasikultur@gmail.com
info@turkdunyasikulturu.com

Abone Bedeli / Subscription Price / Стоимость подписки
Yurt İçi / Interior /для граждан Турции: 60 TL
Yurt Dışı / Abroad / для граждан других стран: 50 $
Başak ŞAHİNBAŞ-ÜÇÜNCÜ adına
Vakıfbank Trabzon KTÜ Şubesi: TR05000150015800730325585 5
Posta Çeki: 12267296

Basım / Press / Типография
Eser Ofset-TRABZON

İÇİNDEKİLER

SEMPOZYUM PROGRAMI..... 5

SEMPOZYUMA KATILANLAR..... 10

SEMPOZYUM KURULLARI..... 13

BİLDİRİLER..... 15

TÜRKLERDE GÖLGE ALGISI 16

Mehmet AÇA

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE "KURT AĞZI BAĞLAMA" UYGULAMASI ÜZERİNE TESPİTLER..... 26

Mustafa AÇA

TÜRK ŞİİRİNDE BİR MİSYONER OLARAK SARU SALTUK EFSANESİ VE PARADİGMASI..... 35

Hasan AKTAŞ

TÜRKİYE TÜRKÇESİ YAZI DİLİNDE "TAKISIZ AD TAMLAMASI" YENİ BİR ADLANDIRMA MI?..... 50

Sertan ALİBEKİROĞLU

FONOSTİLİSTİK AÇIDAN AKBAR RISKULOV'UN ŞİİRLERİ 61

Osman ARICAN

HADİ ATLASİ VE "AHİR ZAMAN İŞANI" ADLI ESERİ..... 77

Birsel ORUÇ ASLAN - Yusuf ÖZÇOBAN

GEÇMİŞTEN BUGÜNE TÜRKLERDE ÇEVRE BİLİNCİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME..... 91

Berna AYAZ

KOSOVA'DA OSMANLI ÖNCESİ TÜRK İZLERİ 101

Cemal BAKO

KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN GÖSTERGESİ GELENEKSEL ÇUVAŞ MEZARLIKLARI 115

Bülent BAYRAM

POWER OF THE WORD GIVEN ON DRAMA OATH BY SAMI FRASHËRI.....125

Valbona GASHİ-BERİSHA

ÜSKÜPLÜ İSHAK ÇELEBİ DİVANI'NDA ÇİZGİ DIŞI ÂŞIK TİPİ 138

Funda BUGAN

KOSOVA TÜRK AĞIZLARINDA İSTEK KİPLERİ 150

Suzan D. CANHASİ

AHMET MİTHAT EFENDİ'NİN ROMANLARINDA YAŞANILAN COĞRAFYA: "BALKANLAR" 162

Serap ASLAN-COBUTOĞLU

KIRGIZLARDA EFSUN (BÜYÜ) TEMELLİ DUALAR, İNANÇLAR VE UYGULAMALAR 180

Mehmet ÇERİBAŞ

ESKİŞEHİR KENT KİMLİĞİNDE KIRIM TATAR MUTFAĞININ ETKİSİ 207

Mehmet Emin DEDE - Mehmet Ali YOLCU

PRİZRENLİ TECELLÎ'NİN ŞİİRLERİNDE PRİZREN MANZARALARI 215

Sebahat DENİZ

ÇAĞDAŞ KIRGIZ ÇOCUK EDEBİYATININ ŞEKİLLENMESİNDE SOVYET İDEOLOJİSİNİN ROLÜ 227

Gül Banu DUMAN

LİTVANYA TATARLARI EL YAZMALARINDAKİ TÜRKÇE MİRAÇNAMEDE KARAKTERİSTİK SES OLAYLARI 237

Hüseyin DURGUT

TÜRK HALK MÜZİĞİNİN AKTARIMINDA ODA TOPLANTILARININ ÖNEMİ VE HARPUT "KÜRSÜ BAŞI" ÖRNEĞİ 249

Savaş EKİCİ

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA ÇEVİRİ VE ADAPTASYON HİKÂYELERDE KADIN 258

Gülşah Gaye FİDAN

KOSOVA'DA DİL PLANLAMASI VE TÜRKÇENİN GÖRÜNÜMÜ 271

Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

SARI SALTUK GAZİ'NİN MASAL COĞRAFYALARINA SEYAHATLERİ 292

P. Nurdan GÜMÜŞTEPE

RİZE YÖRESİNDEKİ OBUR VE CADI İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME 309

Turgay KABAK

PREŞOVA VE BİLAÇ TÜRK AĞZINDA ŞEKİL BİLGİSİ 324

Bilinda KAMBERİ

XIX. YÜZYIL KADIN ŞAİRLERİNDEN LEYLÂ HANIM'IN DİVANI'INDA HZ.MEVLÂNÂ VE MEVLEVÎLİK.....341

Tuğba KOYUNCU

ORTA ASYA'NIN YALMAVUZ/CELMOĞUZ'U İLE DOĞU KARADENİZ YÖRESİ'NİN GONCOLOZ'U ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA.....351

Abonoz KÜÇÜK

KOSOVA'DA 1951 SONRASI TÜRK EDEBİYATININ GELİŞİMİ, "ROMAN VE HİKÂYE" 363

Elsev BRİNA LOPAR

LİTVANYA TATARLARINA AİT EN ESKİ EL YAZMALARINDAN KAZAN KİTABI (1645): İÇERİĞİ VE ÖNEMİ 375

Galina MIŞKINIENE

KOSOVA TÜRKLERİNDE EŞ (PLASENTA) VE GÖBEK BAĞI İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR 390

Nuran MALTA MUHAXHERİ

TÜRK DİLİNİN TANINMAYAN BİR YADİGÂRI: YİĞİTBAŞI AHMED ŞEMSEDDİN MARMARAVÎ'NİN USÛL-I VUSÛL-I İLÂHİYYE'Sİ.....395

Hasan ÖZER

KUTADGU BİLİG'DE TANRI VE TANRI'NIN ÖZELLİKLERİYLE İLGİLİ BİRLEŞİK YAPILAR 406

Hülya SAVRAN

GEÇMİŞ-ŞİMDİ-GELECEK BAĞLAMINDA ALTAY TÜRKLERİ'NİN KÜLTÜREL DURUMU 416

Fatih ŞAYHAN

AZERBAYCAN VE ANADOLU'NUN KADIN DANSI EZGİLERİNDE MÜZİKAL ANALİZ.....426

Gültekin ŞENER

TÜRKLERDEKİ EVLİLİĞE BAĞLI İNANIŞ VE UYGULAMALARDA EŞİĞİN YERİ 435

Aslı BÜYÜKOKUTAN - TÖRET

MAKEDONYA TÜRK TİYATROSUNDA ALİŞ OYUNUNUN FOLKLORİK UNSURLARI 449

Serdar UĞURLU

BALKANLAR'DAN ANADOLU'YA TÜRK YAĞLI GÜREŞLERİNDE USTA-ÇIRAK İLİŞKİSİ 468

Nursel UYANIKER

İRAN TÜRK FOLKLORUNDA TAKVİME BAĞLI RİTÜELLER 479

Enver UZUN

EDEBÎ VE TARİHÎ BİR METİN OLARAK DEMİR BABA VİLÂYETNAMESİ 503

Kemal ÜÇÜNCÜ

KOSOVA'DA TÜRKÇE EĞİTİM TARİHİ, ÖĞRETMEN KADROSU VE SORUNLARI 516

Orhan VOLKAN

ESKİŞEHİR KIRIM TATARLARI TEPREŞ ŞENLİĞİNDE SİYASİLERİN AÇIŞ KONUŞMALARI ÜZERİNE SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ 531

Muhammed Emin YILDIZLI - Mehmet Ali YOLCU

TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARINDA KOSOVA TÜRK KÜLTÜRÜ HAKKINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALARA DAİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ .. 539

Berk YILMAZ

PRİZRENLİ ŞEM'Î DÎVÂNINDA ATASÖZÜ VE DEYİMLER 557

Gökçehan Aysel YILMAZ

DİASPORA KİMLİĞİ ÜZERİNDE FOLKLORUN İŞLEVLERİ: ESKİŞEHİR'DE YAŞAYAN KIRIM TATARLARI ÖRNEĞİ 567

Mehmet Ali YOLCU

SEMPOZYUM FOTOĞRAFLARI 576

SEMPOZYUM KURULLARI

Onur Kurulu

Doç. Dr. Lindita RUGOVA - *Priştine Üniversitesi*
Prof. Dr. İrfan MORİNA - *Priştine Üniversitesi*
Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ - *Kültür Bilimleri Akademisi*
Prof. Dr. Umay GÜNAY - *Girne Amerikan Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN - *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN - *Ege Üniversitesi*

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Mehmet AÇA - *Balıkesir Üniversitesi*
Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU - *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*
Asst. Prof. Dr. Nuran. M. MUHAXHERİ - *Priştine Üniversitesi*
Asst. Prof. Dr. Ergin JABLE - *Priştine Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. Abonoz KÜÇÜK - *Giresun Üniversitesi*
Dr. Mustafa AÇA - *Karadeniz Teknik Üniversitesi*
MA. Nebahat SULÇEVSİ - *Priştine Üniversitesi*
MA. İsa SULÇEVSİ - *Priştine Üniversitesi*
MA. Esin HÜDAVERDİ - *Priştine Üniversitesi*

Bilim Kurulu

Prof. Dr. İrfan MORİNA - *Priştine Üniversitesi-KOSOVA*
Prof. Dr. Sedat KUQİ - *Priştine Üniversitesi-KOSOVA*
Prof. Dr. Aynur KOÇAK - *Yıldız Teknik Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALİ - *Marmara Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Mustafa ÖNER - *Ege Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA - *Bilimler Akademisi - TATARİSTAN / RUSYA FEDERASYONU*
Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ - *İstanbul Aydın Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN - *Uludağ Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Ali AKAR - *Muğla Sıtkı Koşman Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Ömür CEYLAN - *İstanbul Kültür Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Şenol ÇELİK - *Balıkesir Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK-COŞKUN - *Mersin Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Sebahat DENİZ - *Marmara Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. İsmail DOĞAN - *Ordu Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ - *Karadeniz Teknik Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Muharrem GASIMLI - *Bakü Devlet Üniversitesi-AZERBAYCAN*
Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ - *Kırıkkale Üniversitesi – TÜRKİYE*
Prof. Dr. Sadettin Yağmur GÖMEÇ - *Ankara Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. İsmail GÖRKEM - *Erciyes Üniversitesi – TÜRKİYE*

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ - *Ege Üniversitesi -TÜRKİYE*
Prof. Dr. Tarhan KIDIRALİ - *Türk Akademisi-KAZAKİSTAN*
Prof. Dr. Kuvanışbek KENJALİ - *Şet Tilder Cane İşkerlik Karera Universiteti-KAZAKİSTAN*
Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN - *Osmangazi Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Vahit TÜRK - *İstanbul Kültür Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU - *Hacettepe Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. Kamil Veli NERİMANOĞLU - *İstanbul Aydın Üniversitesi-TÜRKİYE*
Prof. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU - *Hacettepe Üniversitesi-TÜRKİYE)*
Prof. Dr. Mehmet OKUR - *Karadeniz Teknik Üniversitesi-TÜRKİYE*
Assoc. Prof. Dr. Lindita Sejdiu Rugova - *Priştine Üniversitesi-KOSOVA*
Assoc. Prof. Dr. Salih Okumuş - *Priştine Üniversitesi-KOSOVA*
Assoc. Prof. Dr. Suzan Canhasi - *Priştine Üniversitesi-KOSOVA*
Doç. Dr. Galina MİŠKİNİENĖ - *Vilnius University-LİTVANYA*
Doç. Dr. Osman KARATAY - *Ege Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Özkan ÖZTEKTEN - *Ege Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Mustafa AKSOY - *Marmara Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Metin ARIKAN - *Dokuz Eylül Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Bülent BAYRAM - *Kırklareli Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU - *Ankara Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ - *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Abdülkadir EMEKSİZ - *İstanbul Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Hatice ŞİRİN-USER - *Ege Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Süheyla SARITAŞ - *Balıkesir Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU - *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Ali SELÇUK - *Erciyes Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Erdal ŞAHİN - *Marmara Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Hatice ŞİRİN-USER - *Ege Üniversitesi-TÜRKİYE*
Doç. Dr. Hülya TAŞ - *Uludağ Üniversitesi-TÜRKİYE*
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DURGUT - *Balıkesir Üniversitesi-TÜRKİYE*
Asst. Prof. Dr. Nuran M. MUHAXHERİ - *Priştine Üniversitesi-KOSOVA*
Yrd. Doç. Dr. R. Ebrar AKINCI - *İstanbul Üniversitesi-TÜRKİYE*
Yrd. Doç. Dr. Erhan AKTAŞ - *Kırklareli Üniversitesi-TÜRKİYE)*
Yrd. Doç. Dr. Berna AYAZ - *Bülent Ecevit Üniversitesi-TÜRKİYE*
Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN - *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi-TÜRKİYE*
Yrd. Doç. Dr. Ülkü DÜZGÜN - *Giresun Üniversitesi-TÜRKİYE*
Yrd. Doç. Dr. Fatma AKKUŞ YİĞİT - *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi-TÜRKİYE*
Yrd. Doç. Dr. Aslı BÜYÜKOKUTAN-TÖRET - *Balıkesir Üniversitesi-TÜRKİYE*

Sekretarya

Asst. Prof. Dr. Ergin JABLE - *Priştine Üniversitesi-KOSOVA)*
Dr. Mustafa AÇA - *Karadeniz Teknik Üniversitesi-TÜRKİYE*
Yrd. Doç. Dr. Abonoz KÜÇÜK - *Giresun Üniversitesi-TÜRKİYE*
Dr. Turgay KABAK - *Bayburt Üniversitesi -TÜRKİYE*
Bülent MUTLU - *Aydın Valiliği Özel Kalem Müdürlüğü-Emekli-TÜRKİYE*

DİASPORA KİMLİĞİ ÜZERİNDE FOLKLORUN İŞLEVLERİ: ESKİŞEHİR'DE YAŞAYAN KIRIM TATARLARI ÖRNEĞİ*

The Functions of Folklore on Diaspora Identity: Examples of Crimean Tatars Living in Eskişehir

Mehmet Ali YOLCU**

ÖZET

Göç, insan topluluklarını bir yerden başka bir yere taşırken anavatandaki kültürel unsurları da yeni topraklara aynı şekilde beraberinde götürür. Göçle yaşanan kültürel hareketlilik, yeni ülkede kültürel melezleşme halinin ortaya çıkmasında etkili olmakla birlikte göç deneyiminin üzerinden zaman geçtikçe göç eden topluluğun grup kimliği silinmeye başlar. Bu andan itibaren grup, kendi varlığını tehlikede gördüğünden hızla örgütlenmeye başlar ve anavatandan getirip de yeni ülkede unutmaya başladığı kimlik belirleyicisi kültürel unsurları canlandırmaya çalışır. Kırım Tatarlarının Eskişehir'deki sivil toplum örgütleri, diaspora kimliğinin sürekliliğini sağlamada son derece etkili olmuştur. Kırım Tatar derneklerinin çabalarıyla diaspora kimliğinin korunması ve aktarılmasında folklor önemli işlevler üstlenmiştir. Halk inançlarından, ritüelistik uygulamalara, halk müziğinden halk mutfağına kadar geniş bir yelpazede folklor ürünleri, Kırım Tatarlarının spesifik kültürel özelliklerini yansıtan öğeler olmuştur. Bu bağlamda açık ve örtük işlevleriyle folklor, topluluk bağlarını kimlik çerçevesinde güçlendirmektedir. Bu çalışmada Eskişehir'de yaşayan Kırım Tatarlarının folkloru ile topluluk kimliği arasındaki ilişki sorgulanmış, bu noktada folklorun işlevleri belirlenmeye çalışılmıştır. Veriler, Eskişehir'de yapılan alan araştırmasından elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Folklor, Folklorun İşlevleri, Kırım Tatarları, Eskişehir, Diaspora, Topluluk Kimliği.*

ABSTRACT

Migration, when moving the human community from one place to another place, it take together the cultural elements in their homeland to new territory. Migration experienced cultural mobility becomes effective in the emergence of cultural hybridization in new country. Over time, through the

* Bu bildiri, TÜBİTAK tarafından 114K112 Numaralı "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Bağlamında Kırım Tatar Geleneksel Halk Kültürünün Tespiti ve İncelenmesi: Eskişehir Örneği" adlı TÜBİTAK-SOBAG 1001 Projesi kapsamında desteklenmiştir.

** Doç. Dr. - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Nevşehir/TÜRKİYE

experience of migration, the group identity of migrating communities begin deletion. From this moment, the group quickly began to organize, because it seen in danger of own existence. It attempts to revive cultural elements identity-related brought from their homeland, but began to forget in the new country. Civil society organizations of the Crimean Tatars in Eskişehir has been effective in enabling the continuity of diasporic identity. Folklore has assumed important functions in the protection and transferring of diaspora identity with the efforts of the Crimean Tatars associations. Folklore products such as food culture, folk beliefs, ritualistic practices, folk musich has been elements that reflect the specific cultural characteristics of the Crimean Tatars. In this context, folklore with clear and latent functions strengthen community ties in the identification frame. In this study, it has been questioned relations of community identity and folklore of the Crimean Tatars living in Eskişehir and the functions of folklore were determined at this point. The data was obtained from field research made in Eskişehir.

Key Words: *Folklore, Folklore Functions, Crimean Tatars, Eskişehir, Diaspora, Community Identity.*

Giriş

Göç, insan topluluklarını bir yerden başka bir yere taşırken anavatandaki kültürel unsurları da yeni topraklara aynı şekilde beraberinde götürür. Göçle yaşanan kültürel hareketlilik, yeni ülkede kültürel melezleşme halinin ortaya çıkmasında etkili olmakla birlikte göç deneyiminin üzerinden zaman geçtikçe göç eden topluluğun grup kimliği ana topluluğun içinde silinmeye başlar. Bu andan itibaren grup, kendi varlığını tehlikede gördüğünden hızla örgütlenmeye başlar ve anavatandan getirip de yeni ülkede unutmaya başladığı kimlik belirleyicisi kültürel unsurları canlandırmaya çalışır. Bu kültürel canlandırma girişimleri, neşet edilen bölgeyle yeniden temasın önünü açar. Böylelikle "diaspora" denilen kavram gündeme gelir. Bu bağlamda göçün doğası, akademik dünyayı diaspora kavramını tartışmaya zorlamaktadır.

Antik Çağ'dan beri var olan diaspora olgusu, tarihin yıkıcı etkisine direnerek varlığını devam ettirmiş ve günümüzde de yoğun bir tartışmanın öznesi haline gelmiştir. Diasporanın tarihsel sürekliliği, insanın çeşitli nedenlerle binlerce yıldır sürmekte olan göç hareketliliğinin doğal sonuçlarından biridir. Vaktiyle Yahudilerin, Yunanların ve Ermenilerin dağılmasını tarif eden diaspora sözcüğü, artık

"göçmen", "vatansız", "mülteci", "misafir işçi", "sürgün topluluğu", "yurt dışı topluluğu", "etnik topluluk" gibi terimleri kapsayan daha geniş bir semantik alana karşılık gelmektedir (Yaldız, 2013: 290; Tölölyan, 1991: 4). Yine son dönemlerde, diasporanın anlamı da belirsizleşmektedir. Örneğin, ABD'deki "Yahudi diasporası" bir topluluğu, "diasporada yaşayan Yahudiler" bir ülke/bölgeyi, "diasporada doğan Yahudiler" veya "diasporalı Yahudiler" coğrafi bir yeri/mekânı, "diasporizm" bir ideolojiyi, "diasporik" sosyal bir akımı anlatmaya çalışan yan kullanımlardır. Bazı ülkelerde ise "expatriate" (ülke dışında yaşayan), "oversea" (denizaşırı ülkelerde yaşayanlar) ve "ressortissant" (uyruk) gibi diaspora kavramına yakın anlamlı kelimeler de kullanılmaktadır. Ayrıca diaspora kavramı, "kimlik", "etni", "ulus", "göç", "getto" ve "azınlık" gibi kavramlarla da yakın ilişki içerisindedir (Yaldız, 2013: 291). Bu noktada kavramın anlam alanında bir esneme olduğunu, kadim toplumlardan hareketle yapılmış klasik diaspora tanımlarının yetersiz kaldığını, özellikle son 30 yılda dünya üzerindeki kitlesel göçler nedeniyle diaspora teriminin muğlaklaştığını söylemek mümkündür.

Akademik dünyada diaspora toplulukları; 1. orijinal bir merkezden en azından iki çevreye yayılan; 2. Anavatanları hususunda bir hatırayı, görüşü ya da efsaneyi sürdüren; 3. ev sahibi ülke tarafından tümüyle kabul edilmeyen ve belki de kabul edilemeyeceklerine inanan; 4. doğru zaman olduğunda, nihai bir dönüş yeri olarak ata yurdunu gören; 5. Kendilerini anavatanın sürdürülmesine ya da restorasyonuna adayan; 6. grubun farkındalığı ve dayanışması, anavatanla bu sürekli ilişkiyle önemli şekilde tanımlanan sürgün edilmiş azınlık toplulukları (Clifford, 1994: 302-338; Safran, 2004: 9-30) şeklinde tanımlanmakla birlikte bu tanımların Ermeni ve Yahudi diasporaları temel alınarak yapıldığı ortadadır. Diasporanın ana özellikleri bir yayılma tarihi, anavatan efsaneleri/anıları, ev sahibi ülkede ötekileştirme, nihai dönüşe özlem, anavatanın süren desteği ve önemli ölçüde bu ilişkiyle tanımlanmış kolektif bir kimlik üzerine yoğunlaşmıştır.

Batı dünyasında bu klasik tanımların Yahudi ve Ermeni diasporası ideal tipi üzerinden yapılmış olduğu açıktır. Ancak günümüz dünyasında daha da çeşitlenmiş diasporik toplulukların olduğu bilinmektedir. Örneğin Kırım Tatar diasporası, Michel Bruneau'nun belirlediği dört temel diaspora tipinden üçüncüsüne uymaktadır. Nitekim Bruneau, bu tip için Filistin diasporasını örnek olarak vermiştir (Bruneau, 2010: 40). Bu diaspora tipinde grup, politik bir rol etrafında örgütlenir. Bu, özellikle

menşei bölgenin yabancı bir güç egemenliği altına girdiği ve diaspora nüfusunun temel amacının bir ulus-devletin oluşturulması olduğu zaman ortaya çıkar. Diasporanın kolektif belleği, dağılma ve sürgün travmasını, örneğin Kırım Tatarlarını ele alacak olursak 1878 zorunlu göçünü ve 1944 sürgün felaketini gösteren tarihsel olaylardan kaynaklıdır. Bunlar, diasporanın temel kurucusunun çekirdek olaylarıdır.

Kırım Tatarları, yukarıda bahsedilen ev sahibi ülke tarafından ötekileştirilme gibi klasik diaspora kriterlerinin bir kısmına uymamaktadır. Ancak, Eskişehir'de Kırım Tatar sivil toplum örgütleri kendi topluluklarını bir diaspora olarak tanımlamakta ve anavatan/menşei bölgeyle olan bağları güçlendirmeye çalışmaktadır. Burada çözümlenmesi gereken ve bu bildirinin sınırlarını da aşan önemli sorular/sorunlar vardır. Kırım Tatarları Türkiye devleti için Balkanlardan gelen imparatorluk bakiyesi gruplar gibi "doğal bir uyruk" mudur? Türkiye'de yaşayan Kırım Tatarları, "anavatan" olarak nereyi görmektedir? Kırım, bu topluluk için nostaljik bir ütopya mı, yoksa restorasyonu yapılması gereken ve zamanı gelince geri dönülecek bir yer midir? Bu sorulardan hareketle elde edilen verilerin doğru bir analiziyle Kırım Tatarlarının nasıl bir diaspora tipolojisi içerisinde değerlendirileceği ortaya konabilir.

Diaspora Kimliği ve Folklor

Folklor, bir topluluğun simgesel sınırlarını ortaya koyan, grup üyeleri tarafından tanınan ve paylaşılan, farkındalık yaratarak aidiyet duygusu aşılayan, kısacası bir topluluğun kimliğinin sürekliliğini ve "biz" olmasını sağlayan kültürel örüntüler toplamıdır. 19. yüzyılda ulus-devletlerin kimlik sorunlarını çözme aracı olarak folkloru kullandığı bilinmektedir. Demek ki, folklorla kimlik arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Bu çalışmada Eskişehir'de yaşayan Kırım Tatarları örneğinden hareketle analiz edeceğimiz husus, folklorun açık ve örtük işlevlerinden biri olarak "geleneğin icadı ve canlandırılması yoluyla topluluk kimliğini pekiştirme" işlevidir. Bu işlev ana işlev olarak belirlenmiştir, ancak ana işleve hizmet eden alt işlevler de vardır.

Hobsbawm ve Ranger'ın ifadesiyle (2006: 2-3), "icat edilmiş gelenek", alenen ya da zımnen kabul görmüş kurallarca yönlendirilen ve bir ritüel ya da sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle doğal bir süreklilik anıştırır şekilde tekrarlara dayanarak belli değerler ve davranış normlarını aşılamaya çalışan bir pratikler kümesi anlamında

düşünülmelidir. Aslında, mümkün olan her yerde bu pratikler, hemen kendilerine uygun düşen bir tarihsel geçmişle süreklilik oluşturmaya girişirler. Yine, belli bir tarihsel geçmişe referanslar bulunmakla birlikte icat edilmiş geleneklerin özgüllüğü, bu sürekliliğin büyük ölçüde yapay ve uydurma olmasında yatar. Kısacası, bunlar yeni durumlara uyarlanmış, eski durumları akla getiren formlara bürünmüş ya da yarı zoraki tekrarlarla kendi geçmişlerini oluşturarak bugün de karşılığını bulan geleneklerdir.

Eskişehir'de yaşayan Kırım Tatarlarının canlandırılan geleneklerinden biri de Tepreş şenliğidir. Tepreş, Eskişehir'de yaşayan Kırım Tatarları tarafından ilk olarak 1986 yılında Eskişehir'in Alpu ilçesine bağlı Fevziye köyünde kutlanmaya başlanmıştır. Baharın gelişini kutlamak amacıyla yapılan bir şenlik olan Tepreş, Kırım'da "orak önü" yani hasadın yapılmasından önce kutlanırdı. Kırım'da harman zamanı uzun sürdüğü için eğlenceye zaman ayıramayan Kırım Tatarları hem bereket dilemek hem de eğlence amaçlı bu şenliği yaparlarmış. Ancak bu şenlik hem Kırım'da hem de Kırım'dan Anadolu'ya göç eden Kırım Tatarları arasında zamanla unutulmuştur. Günümüzde ise içeriği, anlamı ve işlevi değişmiş durumdadır. Bu bağlamda şenliğin aslında kısmen icat edilmiş veya canlandırılmış bir gelenek olduğunu söylemek mümkündür.

Tepreş'in Eskişehir'de kutlandığı tarih her sene değişebilmekle birlikte bu şenlik genellikle Haziran ayının ilk haftasına denk gelen pazar günü yapılır. Tepreş, beş yıl boyunca Fevziye köyünde kutlandıktan sonra Sivrihisar'a bağlı Karakaya köyünde yapılmaya başlanmış, daha sonra ise katılımın çok olması sebebiyle Eskişehir Merkez'e yakın Şehr-i Derya Parkı'na alınmıştır. Son iki yıldır Şehr-i Derya Parkı'nda kutlanan Tepreş'e halkın yanı sıra bakan, milletvekili ve belediye başkanları gibi siyasilerin de katılımları olmaktadır. Tepreş şenliğinde, Kırım Tatar ezgileri, halk mutfağı, halk oyunu ve sporları gibi geleneksel kültüre ait öğelerin sunumu gerçekleşmektedir.

Tepreş şenliği programı genelde önce İstiklal Marşı daha sonra Kırım Milli Marşı'nın okunmasıyla başlar ve şenliğe çağrılan bir hocanın Tepreş duası okumasıyla devam eder. Daha sonra derneğin belirlediği programla şenlik sürdürülür. Şenliklerde her yıl "Tepreş ağası" seçilmekte ya da mevcut ağanın ağalık süresi uzatılmaktadır. Tepreş ağasını kadınlardan biri alırsa "Tepreş ağası" yerine "hanım ağa" ifadesi kullanılır. Ağa olacak kişiye geleneksel Kırım Tatar kalpağı ve yelek

giydirilir. Tepreş ağası, Tepreş şenliğindeki masrafların karşılanmasını sağladığı için ağanın ekonomik olarak güçlü biri olması gerekmektedir. Dolayısıyla ekonomik durumu güçlü olanın ağa olarak seçildiği söylenebilir. Tepreş'te bereket ritüeli olarak değerlendirilebilecek "kalakay tıgırtması" adıyla ifade edilen ve mayasız hamurdan elde edilen ekmeğin yerde yuvarlanması şeklinde bir uygulama gerçekleştirilir. Bu uygulamada "kalakay" adı verilen ekmek düz gelirse o sene bereketin bol olacağına, ters gelirse az olacağına inanılır. Ayrıca, şenlikte Kırım Tatarlarına özgü "kaytarma" adı verilen halk oyunu oynanır. Bu oyunda Kırım Tatarları geleneksel giyim kuşamlarını giyerler. Yine, Kırım Tatar kuşak güreşleri yapılır ve birinci olana koç hediye edilir. Tepreş'te geleneksel Kırım Tatar yemeklerinin sunulduğu yemek yarışması da yapılır.

Kırım Türkleri Derneği tarafından organize edilen Tepreş'in Kırım Tatarları arasında diasporada toplumsal kimliğini pekiştirmede oldukça önemli bir yeri vardır. Dernek, şenlikler ile Kırım Tatarlarının birliktelik ve aidiyet duygusunu güçlendirmeye çalışmaktadır. Ayrıca geleneksel bağlamda süregelen bir uygulama olmayan Tepreş şenlikleri dernek vasıtasıyla "geleneğin canlandırılması" rolünü üstlenmektedir. Burada dikkati çeken bir başka nokta, söz konusu şenliklerde politik isimlerin konuşmalar yapmaları, bu konuşmalarda topluluk ile anavatan/menşei bölgenin sorunlarını dile getirmeleridir. Şenlikte Kırım bayrakları ve Kırım milli lideri Mustafa Cemiloğlu'nun posterlerinin asılması ile Kırım Milli Marşı'nın okunması şenliği organize eden diaspora örgütlerinin anavatan/menşei bölgeyle olan güçlü bağını göstermektedir. Şenlikte Kırım'dan Anadolu'ya sonradan taşınan halk oyunları ve halk müziği sunumları, kuşak güreşleri, bereket ritüeli vb. öğeler, katılımcıların belleklerinde zayıf bir formda yaşayan "anavatan miti"ni somutlaştırmakta, adeta uzak bir geçmişe dair özlemi gidermektedir.

Geleneksel öğeler, bir yerden başka bir yere taşınırken senkretik bir yapısal özellik kazanır. Kırım Tatar kültürü, 19. yüzyılda göçle Anadolu'ya taşınmış olmakla birlikte önemli oranda senkretizme uğramış ve hatta bazı özelliklerini burada kaybetmiştir. Örneğin, 90'lı yıllardan sonra Kırım'la olan bağların yeniden kurulmasıyla Kırım Tatarlarının geleneksel giyim-kuşamı, halk oyunları kıyafeti olarak dernek tarafından Kırım'dan getirtilmiştir. Kırım Tatar köylerinde pek az rastlanan geleneksel giyim kuşam, kentte yaşayan Kırım Tatarlarının evlerinde artık çoklukla bulunabilmektedir. Aynı husus, Kırım Tatar müziği, halk oyunları

ve kuşak güreşi için de geçerlidir. Kırım Tatar halk müziği ve oyunları, dernek çalışmaları aracılığıyla Kırım'dan Eskişehir'e taşınmıştır. Kırım Tatar halk türkülerinin önemli bir kısmı aynı şekilde Kırım'dan getirtilen kitaplar yoluyla Eskişehir'de yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Günümüzde Kırım Tatar köylerinde Kırım'a özgü halk oyunlarının bilinmemesine karşın dernek çevresinde ve Eskişehir Merkez'deki Kırım Tatar mahallelerinde bu oyunların son zamanlarda yaygınlaşmaya başlaması dikkat çekicidir. Hatta dernek, Kırım Tatar gençleri ve çocukları için halk oyunları kursları açmıştır. Bu bağlamda dernek, toplumsal kimliğin yeni kuşaklara aktarımını sağlamada folklor kadrolarından yararlanmaktadır, denilebilir.

1970'li yıllarda dernekleşmenin başlamasıyla kendilerini bir diaspora topluluğu olarak görmeye başlayan Kırım Tatarlarının, kültürel kimliklerini sürdürmede kendilerine özgü folklor ürünlerinden yararlandıklarını, anavatanla/menşei bölgeyle bağların böylelikle restore edildiğini söylemek mümkündür. Topluluk, diğer gruplarla kendilerini ayıran kültürel belirleyicileri öne çıkartarak farkındalığı artırma gayretindedir. Uzun yıllar dış gruplara karşı endogami, kendi içinde egzogami töresini uygulayan Kırım Tatarları, son yıllarda bu kural gevşese bile bunu bir kültürel belirleyici olarak işaretlemektedir. Grup içinde nepotizme dönük çıkar ilişkileri, bu evlilik töresiyle desteklenmekte, böylece daha geniş bir akrabalık ilişkisiyle "biz" duygusu yaşatılmaktadır. Yeniden dernek çalışmalarına dönecek olursak, derneğin geleneği canlandırma çabalarına geleneksel Kırım Tatar düğününü bir diğer örnek olarak verebiliriz. Eskişehir'de unutulmuş olan geleneksel Kırım Tatar düğünü, derneğin çabalarıyla Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı'ndan da destek alınarak iki yıl önce Güneli köyünde aslına uygun olarak yapılmıştır. Bu düğünde gelin, Kırım'dan gelmiştir. Böylece topluluğa Kırım'dan biriyle evlenme ve geleneksel köy düğünü yapma noktasında teşvik edici mesajlar verilmiştir.

Grup kimliği özellikleriyle ilişkilendirilen birtakım atasözü, deyim ve fıkra, topluluk içinde yaşamaya devam etmekte, dahası bunlar kültürel belirleyici olarak işlev görmektedir. Tüm bu folklorik ürünler, derneğin yayın organı olan "Kırım Postası" dergisinde kayıt altına alınmaktadır. Maddi kültür ürünleri ise derneğin çalışmalarıyla Kırım Tatar Kültür Evi'nde müzelenmiştir. Burada Kırım'dan getirilen giysiler, aletler, kap kacaklar vb. sergilenmektedir. Diğer yandan Eskişehir'de Kırım Tatar halk mutfağına özgü yemeklerin yaygın olarak hem Kırım

Tatarları hem de Eskişehir'deki diğer gruplar tarafından tüketildiği gözlemlenmiştir. Eskişehir kent kimliğinin bir belirleyicisi olan çibörek, çeşitli mekânların menülerinde yer almakta, hatta "Çibörek Geceleri" gibi bazı toplantılarda toplantının öznesi haline gelmektedir. Kırım Tatar derneklerinin düzenlediği bu gecelerde katılımcılar, yukarıda da belirttiğimiz gibi birlik ve dayanışma duygusunu pekiştirmektedir.

Sonuç

Kırım Tatar derneklerinin çabalarıyla diaspora kimliğinin korunması ve aktarılmasında folklor önemli işlevler üstlenmiştir. Halk inançlarından, ritüelistik uygulamalara, halk müziğinden halk mutfağına kadar geniş bir yelpazede folklor ürünleri, Kırım Tatarlarının spesifik kültürel özelliklerini yansıtan öğeler olmuştur. Açık ve örtük işlevleriyle folklor, topluluk bağlarını kimlik çerçevesinde güçlendirmektedir. Bu bağlamda kültürel kimliğin sınırlarında meydana gelen simgesel dışavurum, diaspora bilincini artırdığı gibi anavatan/menşei bölgeyle olan bağların güçlenmesini de sağlamaktadır. Topluluk için canlandırılan veya icat edilen ritüellerde hâkim olan politik dil kullanımları, katılımcıları sıradan bir festivalden uzaklaştırmakta, onları adeta grup kimliğini ifade etme noktasında harekete geçirmektedir. Kırım Tatar şenliği Tepreş, diaspora milliyetçiliği açısından bir ifade alanı haline gelmekte, nostaljik duygular yoluyla Kırım'la olan bağlar güçlendirilerek kültürel kimlik kaybının restorasyonu sağlanmaktadır.

Anavatan/menşei bölgenin görünür kılınmasıyla ilgili olarak teritoryal sınırların içindeki mekânın kimliklendirilmesi diaspora açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda Eskişehir, Kırım Tatarları için kültürel kimliğin yansıtılmak istendiği bir kenttir. Kentte bulunan Kırım Sürgün Anıtı, İsmail Gaspıralı üst geçidi, Kırım Tatar Kültür Evi bunlardan bazılarıdır. Diaspora bilinci, sanal gerçeklik yoluyla bir anavatan mekânı yaratıp menşei bölgeyle bağları güçlendirerek sosyo-politik örgütlenmeye hız kazandırmak, topluluğun aidiyet duygusunu güçlendirmek ve böylece kuşaklar arası kültürel aktarımı sürdürmek istemektedir.

Kırım Tatarları gibi içe kapalı yapısal hiyerarşinin çok güçlü olmadığı topluluklarda topluluğa özgü gelenekler ailevi düzeyde kısmen devam etmektedir. Ancak örgütlenmiş yapılarda da görüleceği üzere, bu gelenekler ve kültürel unsurlar grup kimliğini ifade etme aracı olarak belirli platformlarda görünür kılındıkça diaspora bilinci gelişmektedir.

Geleneksel hiyerarşik yapının işlevlerini üzerine almaya çalışan Kırım Tatar sivil toplum örgütleri, yaptıkları faaliyetlerden de anlaşılacağı üzere son 20 yıldır kültürel kimliklerinin parçası olan unsurları değişik platformlarda sergileme gayretindedir. Diğer yandan bu örgütler, Kırım konusunda Türkiye'nin dış politikasında etkili olmak ve anavatan/menşei bölgenin Türkiye'deki sözcüsü konumuna gelmek istemektedir. Son olarak denilebilir ki, Kırım Tatarları örneğinde görüldüğü üzere, geleneğin canlandırılması yoluyla topluluğun kimliklendirilmesinde sivil toplum örgütleri son derece işlevseldir.

KAYNAKÇA

BRUNEAU, Michel (2010), "Diasporas, Transnational Spaces and Communities", *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods.* (Ed. Rainer Bauböck ve Thomas Faist). Amsterdam: Amsterdam University Press, 35-50.

CLİFFORD, James (1994), "Diasporas", *Cultural Anthropology,* 9 (3): 302-338.

HOBSBAWM, Eric - Ranger, Terence (2006), *Geleneğin İcadı,* (Çev.: Mehmet Murat Şahin), İstanbul: Agora Kitaplığı.

SAFRAN, William (2004), "Deconstructing and Comparing Diasporas", *Diaspora, Identity and Religion: New Directions in Theory and Research,* (Ed. W. Kokot, K. Tölölyan, C. Alfonso). London: Routledge, 9-30.

Tölölyan, Khachig (1991), "The Nation-State and Its Others: In Lieu of a Preface", *Diaspora: A Journal of Transnational Studies,* 1 (1): 3-7.

Yaldız, Fırat (2013), "Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar", *Türkiyat Araştırmaları*, 18: 289-318.